

TAFAKKUR
MONTHLY

تفکر

د خلیل تر کعبې دا کعبه ده لویه
چې آباد کړي څوک ويران حرم د زړه
(رحمن بابا)

ناشر فعالیت های علمی-تحقیقی، ادبی و فرهنگی اقوام برادر به زبان های
اوزبکی، ترکمنی، بلوچی، نورستانی، پشه یی، شغنانی و گوری.

دربیمه دوره، شپاړسم کال، (۱-۲مه) گڼه، پرله پسې (۱۳۸-۱۳۹مه) گڼه، ۱۴۰۳ ل. کال وری-غويي (حمل-ثور)، ۱۴۴۵ هـ. ق. کال رمضان المبارک-ذوالقعدة الحرام، ۲۰۲۴م. کال مارچ-می

هېواده نه نامي څښتن، شاعر، ژورنالیست او نیکه نیکانه ادبه نه بابا ارواښاد محمد نواز حقیقت ساین (۱)

گوري

څېړندوی شریف الله ساین

۲-۱۳۵۷ سوري فېلېيه پېنه ۱۳۵۸ سوري
فېلېي ميز لېوانه استخباراته نه مدير او كشفه نه
آمر.
۳-۱۳۵۹ سوري فېلېيه پېنه ۱۳۶۰ سوري فېلېي ميز
لېوانه كشفه نه آمر.

۴-۱۳۶۰ سوري فېلېي كې غزني ني فرقا پېنه
كابل نه دفاع نه وزارت كې تبديل بڼه او تينې
لږښتيكه نه عمومي رياسته نه وترنري او زراعت نه
نه رياسته نه كاريزمير فارمه كې معاونه حيثې
وظيفه اجراء كېري تۆس.

۵-۱۳۶۱ سوري فېلېيه پېنه ۱۳۶۲ سوري
فېلېي ميز وترنري او زراعت رياسته نه تداوي ني
مدير.

۶-۱۳۶۲ سوري فېلېيه پېنه ۱۳۶۵ سوري فېلېي ميز
وترنري او زراعت رياسته نه پلاننه مدير.

۷-۱۳۶۵ سوري فېلېيه پېنه ۱۳۶۹ سوري فېلېي ميز
وترنري او زراعت رياسته نه معاون. ... ۲-مؤخ

اساسې كبله كې دؤ فېلي ژورناليزم او سياسي
علومه ني انسټيټيوټه پتؤمشېلات كې پېدئ تۆس او
تانؤ فوجي (نظامي) وظيفه نامه نه دورانه كې
واري كتن مهال مسلكي او تعليمي كؤرسنامه بي
جئ تۆس.

رسمي وظيفه نام

ارواښاد حقيقت ساینې ۱۳۵۳ سوري فېلېيه
پېنه ۱۳۹۷ سوري فېلېي ميز هېواده نه مركز كابل
او واري مختلف ولايت نامه كې مختلف بست او
چوكي نامه كې لفله ساینپيار او غيرته منزلي تانؤ
هېواد او خلكه نه خدمته نه هدفې وظيفه نامه
اجراء كېري تۆس.

۱-۱۳۵۳ سوري فېلېيه پېنه ۱۳۵۷ سوري فېلېي ميز
غزني ني ۱۴ فرقاني گټوازه نه لېوانه پېژندنه مديرته-
نه معاون، اوپراسؤنه مديرته نه معاون، لېوانه
كلينيكه نه سرطبييه نه معاون او لېوانه ډلېره (سر)
وترنر نه حيثې تانؤ وظيفه نامه اجراء كېري تۆس.

آنيټؤس. اروښادې لو نؤمره نامه نه گؤيكه ني
اساسې، ۱۳۵۴ سوري فېلېيه كې كبله نه مركزه
كې ژؤيك مواده نه كنټرؤل او تحليله نه يك
فېلي وؤكه علمي او عملي كؤرسه كاميابي منزلي
تكميل كېرؤس او ۱۳۵۵ سوري فېلېيه كې غزني
ولايت نه سليمان بابانه عالي لېسا پېنه اعلى
درجه يې فارغ بڼه زې لو او وتلي نؤمره نامه نه
گؤيكې شؤ فېلېيه شځې بلغاريانه ارؤپايي
هېواد كې زراعت نه ډېوه كې ماسترييه شځې
انتخاب بڼه، خو وخته نه سخت حالت، سياسي
او اجتماعي مشكلاته نه اساسې اتې تحصيلي
چانسه پېنه محروم درؤوه.

ارواښاد كبله نه حربي پوهنتونه سياسي
پياده پوهنځي پېنه لو بئ درجه يې فارغ بي
تينه زې پتا گيري ۱۳۶۵ سوري فېلېيه كې
سياسي او اجتماعي علومه كې ماستري گؤي
تۆس. ارواښادې تانؤ خاص علاقه نه او بيزانيكه نه

ارواښاد الحاج محمد نواز حقيقت ساین
الحاج فيروز خاننه پؤت، احمد خاننه نواسه،
زينت شاه نه كړواسه، ۱۳۳۹ سوري فېلېيه كې
كؤنر ولايت نه نايي ني ولسوالي ني مركزي او
تاريخي لام نايي (نارې) كې يك ودي او متدين
آموكلتي كې زې مرحوم بابېس تينې ټاننه تانؤ
وخته نه نامي سوداگر او موك وده ډلېره او معزز
شخصيت بڼه، ايځينه دنيا كې وؤړه وؤس زې لو
پولېريكه كې تانؤ بابه نه شفقت او مهرباني پېنه
محروم بڼه.

اوه لوكي (ابتدائي) هيلوا تانؤ لام نايي كې او
منزني هيلوا شرقي نورستانه برگمټاله نه
ولسواليه كې پتؤمشېلات كې پېدئ تۆس.
۱۳۵۱ سوري فېلېيه كې پوله ظابطاننه فوجي
(نظامي) مكتبه كې وترنري ني شانكا (بخشه) كې
شامل او ۱۳۵۳ سوري فېلېيه كې اتې مكتبه پېنه
دؤومه درجه يې كاميابي ني سنده استاتكې

خبرنونی سوگېن

شغناني

(۲)

سرمحقق خيرمحمد حيدري

يد غذا دم دښو سک پېښخت: تودادجای کادند. يد تاجدار دښو سک خو کال تريکطرفاچ وېد، دذ يد غذا تروى طرف روون سوډ. يد دښو سک دى غذا جه ات تيېن، تيېن تردم دښو سک ښارفرآپين، سېن تردښو سکېن پاتېنبا دربار. دښو سکېن پاتېنبا خوتا جدار بخ وينت ادې يو وى غدامذست ات يووم خېن انجوؤفج. دښو سکېن پاتېنبا لؤفد: آجوون! تت مولپ خش چودات شچ لؤف ادې وزترد چيزخزمت کنم؟ يد جوون جواب ديد: آدښو سکېن پاتېنبا مرد يى چيزت بکار نست ات يا دښو سک قا لؤفد: نى. وزمس بايد تردى کار کنم، تومس خش سه. يد غذا دذلوؤفد: خى خه فېد، يد نگينه ارتوغېش خه دم مرد داډ. يد دښو سک لؤفد: غيراس مې نگينه دگه هرچيز خه لؤقى، وزتردد اکم.

سغيرغذا لؤفد: مندې چيزگه مرد بکار نست، دذ پس گارذد خوروون سوډ. تاجدار دښو سک خوداد ارد لؤفد: آ داد يد جوون موجوونى نجات ذات ات توېي نگينه درد نه دا کى. تاجدار دښو سک داد دذ دم نگينه اس خو غېقند زېزد خودا کښت دى غذا ارد.

دم تاجدار دښو سک داد دى غذا ارد لؤفد: اگه يى چيزگه مس ترد بکار خه فېد لؤف وز تردداکم. يد غذا خدا حافظى کښت، تيزد ترخوچيد. قراپت ترجيد هم دى نان ات هم يو غذا خېت لېث مرخو نجېن فح. يد غذا دم نگينه ارد لؤفد: اى نگينه مات مو نان ارد خيداو اردى چيز تيار کى. بعد يد غذا خو خېمېن ييت کښت، دېف دستارخون تى هر قسم خراک تيار.

دى ښارند يى پاتېنبا فذج، دى پاتېنبا دى خشروى رزين فح. دى پاتېنبا رزين اند يى پېخ

پشه يي معاصر ادبيات په کوچه ناول له کښ لوشه

پشه يي

(۲)

خېړنوال عبدالملک لاموال

بو خلک آېن گى خداي پاکس رضا انتې زهد، عبادت او يا انخول وړى کرداره گراى گى الله انتې کاگن راستي پله اللهس رضايي حاصل با مگر پورا به کا پانا ياده کېنبا کوان الله ن کوتي لېمه دى تانوک با، الله گى تا نکن بېک تي پراوان به کو نشې مانور او توم شاپمان نمز کالا بوا جانين پولى مان تاگى گله او نچرگه اودس او کونچي ورک کنياکمان ملنگ استاد اذان مېگا وخت پله برابر پوليان گمان دو تيووک (رکات) نفلن به انشاءالله بياکېن بسم الله شاره استاد پورا به خېرېدى گى شاپمان، گرا پورى، مانور پاگن گله بلبل اونچ اودس مادوس کوو گاوپن مسجدې داراي بلي شره وري ومنتوله پله پالد جماعتيدى نماز او دوعاد دپت گوشنگي بورياگن ومنتوال مسجدې کنا ملنگ استاد او گرا انتې تستوي دويگه ومنتوله پله الدس مانور تستوي، شاره پنج مانورې آواز ککن ملنگ استاد لامه جابو پند شې کمکوي بکار نصيحت او پند اوتي اغتيدى مخ چول کبان، ملنگ استري مى گن! کوزات گى انساننا قورا به فرق شې ميخول خوى او خاصيت به کېمي اصل او کېمې بدل، کېمى ظالم، بوتا به اصل او بدل، کوتي پنچا کوتي پلا، پرندا کوتي ايزات کوتي وړى ذات، گى گراس يکان يو خاصتي شي دروازه لاکوگه ومنتولنا پورستا شه کيک او کتاني ډبار که نک انتې لمپورک او بيل کنا دروازا پچکنه تيارجى ويا، پنده، پلاستېک پاپر، پوزېند او وړى بلا بتر چوتپو اگه غير تونک، وار بارايه انگرخوتي جى ويا جوته لى گى، برآواس دويه استنا چارېگه انگرورگى د لوي، يو مى خاتري گى ارکودن انچيا سنگه بل ارشي سنگاى او برى گى، خامخا دلياکن، حقيقتي عشقه ارکو گاېن گوراگن، ميس مينى. پاکي پله شې! ايداوس لشگم شره دسملېدى ټنگوى سنجېگه اکورى لمپورک استى. امېرآوس گوشنگستا دوپله يي دروازه پورا شکان گرېگه مچوا، ياره راست مېم خپا بگم، فکري

پاکي انتې کوېنا نزديک بگم سلام عليکم مى گم کورتا مولېگم گينه به لاوگالي بېک و عليکم السلام شيرگل موټکي چوبل اگى، مسکيا خوبه داشي استېس کونچېدى پاک استه دوپا ناډېي چين، راست بوخوى بوا اېک کمکوى بوستري ازبوي کوى روحستا تنه خوب ازار او خوى اوتي کويا مى گن کوت پنچا لايام افسوس بورپن به چمان، بوروند وټياگمان اريم لهام او پاگى اېرا ماگن الله س امرى شي الله پاک مېکا مېنا بکار بندام اسه آس، کومي بکار گي جاني انتې اېرا، وري بندا انتې به پېروزکېت مې تانوک دروازستم پوره شکان گري گم پاک کگم بو بکار انجام لړېک ومنتوال امېرآوس درپور، خداي پاگى بخ چگن، تېس به يومه لېمه يک بوکابتا او انخول وخته گى کمي نه لشدى ومنتولنا دور پورستا شکان گريابک، خه له و آس او بي خديي هدايت دى چين، کمى دوکاندار، کوتي قاري کوتي مکتبى نه گوشنگي نه پند دور پورا آلاى خبر نه اېن سباى وخته گوشنگي نياگن اندرماسى شامه گوشنگي اياگن بکار اېن کودن گى پورام برابر شکان او کتايه بيل اخلاص پله گراگن.

ابت خديي دار چين ومنتوال پاکيس لېمستا انتې متوجي يومه ناپاکي شى گى بېلا بيل مرضه گېوچنټي اختا اگه نا پاگيس دوره درېن ويروس پرازيت او مکروب منجاي پاگن او مى شره ابت ارکيس مولېوى گى پاکی ايمنس جز شي پاکيدي الله ن راضي کوگه الله تانوک با، الله ن گي تانوک بېک زندگي او گذاران سم بېک، الله پاک آس، بندا پاک پيدا کېوى آس، زمين پاک اومېسه پاک سانگ او زمنى پيدا کيوى مېسه پواى آگمان، فکرن نشي پچبل مېسه پوپگه شاپوي اېمان مگرمه سنگې انتې پام نه کاگمان، بوکېر او غرورېدي شرى گريگمان نه پندې الاي نه کوچا او گندا بوي کتايه الاى خبر اېمان خداى پاگې اما ايمان انتې خير کگن. ...

به نام خداوند لوح و قلم

د سرمقالې پر ځای

ليکوال: عثمان اروال

ژباړن: بشرمل زرغون

هغه جبرائيل (عليه السلام) و

عمر رضی الله عنه وویل: یوه ورځ یو سړی راغی، ډېرې سپینې جامې او ښه تک تور وېښته او توره ږیره یې لرله، د الله جل جلاله له رسول صلی الله علیه وسلم سره کېناست، په ځان کې یې د مسافريت نڅښه هېڅ نه لیدل کېده او هېچا نه پېژانده، خپل زنگنونه یې د رسول صلی الله علیه وسلم له زنگنو سره ونښلول او لاسونه یې د زنگنو له پاسه کېښودل او ویې ویل:

ای محمده! د اسلام په باره کې راته یو څه ووايه!

زموږ غوره پېغمبر صلی الله علیه وسلم وویل:

اسلام عبارت دی له دې چې: شاهدي ورکړې چې له الله جل جلاله پرته بل حق معبود نشته او محمد صلی الله علیه وسلم د هغه له لوري را لېږل شوی، لمونځ اداء کړې، زکات ورکړې، د روژې په میاشت کې روژه ونیسې او که دې وس پیدا کړ د بیت الله شریف حج ته ولاړ شي.

نوموړي سړي وویل:

رښتیا دې وویل.

موږ حیران دریان شو چې هم پوښتنه کوي او هم د الله جل جلاله د رسول صلی الله علیه وسلم خبرې رښتینې بولي.

نوموړي سړي بیا وویل:

ایمان راته راوپېژنه!

د الله جل جلاله پېغمبر صلی الله علیه وسلم وویل:

ایمان عبارت دی له دې چې په الله جل جلاله، په

پشه يي معاصر ادبیاته کوچه
ناول له کنیس لوشه...

می خاټرې گـی
(اټهوروشطرلايمان) مین بوا شي گړا
باوس اغته کـوت پنچا شره ایلو تاثیر
او اړیس کړه دی اړی گي، گي دک او
اغت به دورانه، ښگا اخر یوگه ایمان
به پاکي پله ټنگه گن یعنی اته خلک
گی پاگی کاگن او خیر خلگني پولا
گن ته کامل ایماندار او مومنان اېن
لم لم شره النجیگن گړا انتې پړي
ککن چان آلېچان جانه گنا گارکوی
لړیک یعنی یوگه مېنا خدای پاگس
او امرنا اطاعتي نشې کوام، خلگني
خیر نشې پولیوام، هی هی غرک او
دوزخي بگم!

گړا باوی فکر ککن گي ميني غتم
کـوت پنچا شره بارکوي بوي لهام
دارایک ميني اغته معطل، خټوگي
صاف کچان او کـوت پنچا شره آواز
ککن کـوت پنچالایام، کـوزات دک
بگي کـوت پنچای بو وارخطا تاني پله
می گن، نه، نه گړا استاد کویک لهام
داریاگم، لهمه کویک کمي، لهام خو
یوشې گي تو پوی کگم خټوگی بند
بند بچ او می گن، موندام پو مم تا
ابت جا ای لهام به خلکه نپاېدی
نشې کوام خیرم کې انتې نشې پولوا،
نه کاغذ، نه پاږ نه پوز بند لاکوگه
پمپر او رنگا رنگ وري بلا بتر
چوټیک او جوتنه لېک لاکوگی پایدی
به غیر نشن کویم او شرنا پنداو وټوو
اېوا او پوا اېم گي یو لهام خلگني

گی که او مکه س مه دو اما زندگی
او یگان فناس حاصلې جوپیگا فکري
شي الدس لایام!

خدای پاک انتې، زهد، عبادت،
نماز دي درې تازکات او حج جا کېک
پله اللهس رضایتي حاصل با، مگر
پاگی او خدمتېدي پورا به یاده
ککمان الله تانوک با تارا الله پاگس
مهربانیا بوچنټا پندای ضرري شینا
اړیک انتې کاوگن ثواب ارکوزات
گناینا بخچه کالا، مگر ورنه حقیس
اېگستا نه بخچيگي، حرام نه بخچن
گوریا ورنه حق او حرام اودای اللهی
ساتچمان بکار بندا اخه آس گي
بکاري کگا او نا کار لهمه اودای پرهیز
جاننه کنه سنه پاک او اړستا گي اړ
خدای پاگس گرشي پاک ظلم، کینا،
کبر او حرام خوري گي الله س میوی.
مکه نه کېک ام ته دنیا شره جانبگه
جنت او ام یی آخر ته یعنی
بعدالموت مرگ دی پس جنت او
روحي سکون!

الحمدالله قواراتي معلوم امه لامنا
آیمان بووختي پېنه چال آیمان کې
انتې ضرری نشې پولوا، تانوک
غریبي پله جی چال، حق خور او
مردم ازار نه ايي، جم شکر مسلمانان
مگر کېولا نامېدي مسلمانې درکار
نشې اسلام جانبگه مانادارا

اسلام خدای پاگس امرستانیک

او جان ساتیک ناروا اودای

مانا دارا امرستا منیک او جان
ساتیک ناروا اودای گي پورا کاپانا
یاده کېنیا (کیا) او (مکیا) دوټکی
کوچه امه بنندگان الله س ارادستا

اعمال صالحاشن خدای پاگی امه
توان دی چمان گي خلق الله س
زیانستا دوره دریک پنده جانین وټه
لیمان او روحستن کې تنستن دی
هزار بار پاک شي ارام او سکون
کمان.

یا کوزات الدس لایام! ناکار خونه
ماگم، هیچ پروا مکه الله بو مهربان
ماکن آس تېنا گنستی بخ چگی
نامیدي گني گنا شي نه نه استاد!
تیني اغتي الله س رحمته اودای نا
امید درگار نشې گړا او الدس دوگه
اېسه وري پړي کچال استاد پشو اړیک
می گن ای الدبس لایام کاو اعلا
اماربن امنې میگا:

بي بي ماگم گر به يي

ارکو می گي کواي خو گر به يي

مېنا درکام نا امیدس درکا نشي

بي بي خو گر به يي يي

هېوادهنه نامي خېتن، شاعر، ...

۸- ۱۳۸۱ سـوړي فېلييه پېنه
۱۳۸۴ سـوړي فېلي ميـز نورستان
ولايتنه سرحدي کېوانه سياسي آمر.
۹- ۱۳۸۴ سـوړي فېلييه پېنه
۱۳۸۶ سـوړي فېلي ميـز اسمارنه
سرحدي کنډکـنه قـوماندان.
۱۰- ۱۳۸۶ سـوړي فېلييه
پېنه ۱۳۸۸ سـوړي فېلي ميـز سرکانو
ني سرحدي کنډکـنه قـوماندان.

۱۱- ۱۳۹۰ سـوړي فېلييه پېنه
۱۳۹۷ سـوړي فېلي ميـز داخله وزارتـه-
نه پېژندتوننه فعال احتياطـه نه حيـثي
او اتـي دورا کې ۱۳۹۲ سـوړي فېلييه
پېنه ۱۳۹۴ سـوړي فېلي ميـز داخله

پرېښتو يې، په کتابونو يې، په پېغمبرانو يې، د آخرت په ورځ، په قضا او قدر ايمان ولرې او پر دې ايمان ولرې چې خير او شر دواړه د الله جل جلاله له لوري دي.

سړي وويل:

رښتيا دې وويل او بيا يې وويل:

احسان څه شی دی؟!

د الله جل جلاله پېغمبر صلى الله عليه وسلم وويل:

الله جل جلاله ته په داسې ډول عبادت كول چې ته هغه وينې او كه هغه ته نه وينې؛ نو بې له شكه چې هغه تا وينې.

هغه وويل:

قيامت به كله وي؟

د الله جل جلاله رسول صلى الله عليه وسلم وويل:

په دې اړه پوښتونكى او ځواب ويونكى هېڅ معلومات نه لري.

نوموړي سړي د وروستي ځل لپاره وپوښتل:

د قيامت ځينې نخښې راته ووايه!

د الله جل جلاله رسول صلى الله عليه وسلم وويل:

هغه وخت چې غلام پر خپل واکمن واکمني وكړي، پښې يېلي، غريبانان او باندېه چيان به پخپلو منځو كې د لوړو ماڼيو د جوړېدو ستاينې كوي او يو له بل سره به مقابلې او سيالي كوي.

له دې وروسته چې هغه لاړ، د الله جل جلاله رسول صلى الله عليه وسلم وويل:

اى عمره! ويلي شې، دا سړى څوك و؟

ما وويل:

خداى جل جلاله او رسول صلى الله عليه وسلم يې ښه پوهېږي.

د الله جل جلاله پېغمبر صلى الله عليه وسلم وويل:

هغه جبرائيل عليه السلام و؛ نوموړى راغلى و چې تاسي ته ديني زده كړه در وښيي.

خير كوشينك او ايمنس پاكيا شې
امه خديس اندي او نا خبر آيس
افسوس سواد او علم اوداي دور ياپ
درېوي يو مه علم شي گى بندي
جهالت او بدبختي اوداى جوته
لى گى.

خداي پاگس تانوك كگي پاكي او
خدمت كوچه شى گى دوبه اوداي
محروم دروا، بت كويك كم، كوتي
چل او هنر پله الله س رضا او ملتنم
تانوكم بېت ابت جا ايمنم كمزور او
ناتوان، كيولا نفسي_نفسِي_اماراس
قېزا دورام شې كويك كم عمر ناخي،
انچيا اېرېك اوتي يو افسوسېدى
چان آلېچان گړا بل نا اميد او ملامت
كوي انچيا سنگه بل كچين گړاى آواز
ككن. الدس لايام پام پام اما رڼ بې
اندازا رحيم او مهربان آس، قادر او
رازقن آس اركاوگى گناگار گرېبه
توباس دروازى چلوي شن، څه تانوك
بندستاگى كاينات كوچه فطري جمه
دى اوټ او مخلوقات كوچه اشراف،
عزت، لذت، مينا او محبت انتې، اوټ
مقام عاقل، گوي او رنگ په رنگ
نعمتنا وانټ وان خوبوندى يگان
دوبه كلمايه كوچه قيزا خوواك ارادا
استى جى وى شې !

كه او (مكه) مېوى شې

ايمه لهمه كيا او ايمه مكيا، گرمى دوى
كه كليما امنې آبا و اجداد دوراى دريمن
امنې پولېوي شن گي ككستا بقا او فناس
جنت او نه ككس جهنم خوشى جنت جو
پاگى يا جهنم .

زندا بواگه شى عملن درگار
تېنا خوشى جهنم يا جنت جويآگى
يو حقيقت شې اسماني كته
خوشى زلت اكه عزت جويآگى

كوچه آېمان ناروا اوداى پرهيز او روا
لهمنآ كېك شې مى شره اركمى
مولېكا گى روا كويك شې او ناروا
كويك شې كمي گى روا لههام
كېگاتيس زندگستا اركوتي ونټه
چوپېوي گى يو زيري انعام او اكرام
اعمال صالحايه پله ټنگوي شن او
الله پاك تانگې بندستا زيري دېگي
(اى انساننه گى ايمان اچوو شي
او اعمال صالحا بكار لهام كاكو ايمني
اجراو ثواب شې مېنه طرفي اېمنې
خوف او بېك نشې) اكه امه سورت
بقراس قراني آيتي جويپتا مولامان
سيمه پوروالي اغت صدق غغا، بكار
لهام ته كه او نكار لهمه اوداى پورهيز
كه اكه امه اول جانين اى بندا كوى
پې نمان بندا بندي او فنا انتې پيدا
آس، او يو زندگين اما امتحات شي
امتحان كوچه خداي پاگې كامياب
كچمان.

انشاءالله كامياب به آيمان، امه الله
پاگس رحمت اوداى نا اميدي نه
كاگمان الدسس رنگى لم لم ملنگ
استذس اغته شرى. تاثيره الله س
رحمتسا اميدى پيدا، ناچاپ كړه درى
چين، دوپا نا توبا، توبا دېت مى گن،
شكر شې استاد گى تو امه پله آبي،
تېنا دورې بختور بيان مـم وري
مولېگم گى كويك كم كوتي گى الله
س مېوى. كه كېگم او گى مېوى شي
مكيا توبام توبا نه كېگم !

كړه استذى مى گن لايام! پنديس
پاك كېگى، پندى شراى اضرار يعني
ضرر پولي كالي شېنا ابريك او غير
كيك، اړ، جان، چار اطرفس پاكيا الله
س مخلوق انتې ضرر نه پولېك، حرام
اوداي پرهيز، نيكي، راستي او ...

وزارتـه كې قرارگانه افسراننه استادـهـ-

نه حيثې وظيفه اجراء كېري تۆس.

... ادامه لريمان

گوري شعر

انسان

آ انسان، انسان ټينکه ټينه دنيا کې

زې صفت انسانن بي ټينه سپړا کې

خو انسان توڼې انسان ټينه زې سن فوک

زې سنگان که بو معيارنامې جامعا کې

انسانيت او انساني معيار ټينېت پلـل

حيوانيت او ملکيته نه منزي حيات ټينه حيا کې

بـی کردار، خصلت، اخلاق ټينېت هر وخته

انسانيته نه خاصيت ټينه هر ټان او هر صحرا کې

اې انسان! ټونه مقام او رسالت ټينه وؤی

زې مسؤول او فنتلېرن ټينېس محلا کې

شؤبانيار او ميشتييارنه سمبول ټينه انسان

زې ماچي او ماچيتان ټينه ميشتا کې

تې دنيا نه ساپ مخلوقه کې بهتر

وؤی انسان حَسين پؤشه ټينه کارا کې

آ "سانېن" زې گنهگار ټينېم ډل خدايه!

مؤرؤپا محبوب انسان ناؤ رضا کې

(شريف الله سانېن)

خبرنونی سوگړن...

انگینه پاتېنبا قصر خېزند یی قصر جوړ سوډ ادې یی خېنت ومنډ اس طلا فېدات ییواس نقره. دی یکه مېټ بشینېڅکټ مردم اندیزد چسېن پاتېنبا قصرخېزند اس وم کده بیدی قصرجوړ سخ.

پاتېنبا حاضر باشېن سارکټ پاتېنبا ارد خبریاسېن ادې، توقصرخېزند یی خشرؤی قصر تیارسخ. پاتېنبا دم دی غذا نان تلأیت ترخوقصر دم ارد لوښد: امدادرخوېڅ قار. یدرنک خوېڅ قیرت، پاتېنبا خورزېن دی غذا ارد نکاح کښت ووښد ښېت رمېټ سوړ انجېن، بعداس دی دم خوقصراندخشت خوشحال زنده گۍ کښې. چند روژ بعداته ید پاتېنبا دختر خوجارارد لوښد: اچار وزم نخچیرگوښت لپ ژيوج ات توساوړېو.

اکدی تی چند روژ اند ید غلا سوډ رېوات یادد. یک روژ ید غلا سوډ رېوات دی ښارند یی کمپیرک څخ، ید کمپیردی غذا پوند تی یی گچ زینت کښت قابر. دی غذا یتا ونزدیک ات ید رنک الدوف وېدد. ید غذا یادد نزدیک، چاست یی کمپیرغل نوقابرتی ښسخت ات خښ خښ نوډ. ید غذا دم پېښخت: اموم توچیزد ناوی؟ یا کمپیرلوښد: ای ښاس توموم توترپرامیرت، مند ییوټ جوون پخ قد، مودل پری پی می قد، یم مؤدات مند شچ نه جای ات نه یی چای ادی وزوی خېزند نثم. ید غذا دم کمپیرک زېزد بېست ترخوچید، دمردیی اتاق دا کښت خولوښد، اموم تاهروخت تودل څه اکېدند زنده گۍ کی.

چندمېټ نرجیست، یدغذا فآ تیزد رېوات ید کمپیرک پاتېنبا دخترپېښخت: آ پاتېنبا دخترتوچاراکدی دوند دارایی اس کاچوړچ؟ ید پاتېنبا دخترلوښد: موچارند یی نگینه « ښب چراغ لعل» نوم تی اس وم هرچیزخواهښ څه کښت،

کمپیرچید فرید، دېدد تروم چید، چاست یا ترخوښم ات نگینه یی رېوړچ ارخوغېښ. ید نگینه دوند ارد رښنا یگی چوړچ ادې یددم کمپیرک چید مس فکټ رښنا یگی سذج.

ید شت پوړگک خو دم نول ذید موړچ اند، خو ذیددم کمپیرپنېڅ، دم ارد یادد پرشک ات یا نگینه اس وم غېښد وانبت، یدپوړک دم زېزد، دېدد ارکوړخ خو بېست. ید شت پوړک دم نگینه بېست دا کښت دم دی غذا پشک ارد ات یا پشک وی پوړگېن پاتېنباچ اس خو چانگ اند بېت کښت. بېدند پوړگېن پاتېنبا دگه پوړگېن اندخشی سوډ، داډ خوسوړ کښت ات کدت پش دم نگینه زېن خوتېن تاوی سغیرغذا اردوم فرېپېن. تېن تېن یی جاندی یدېن یمند دریا اس پېښ روژ دېږ یادد. یدپش دی کد دام تی سوار سوډ، خوید کد دم دریاتی دېدد، بین دریا ندی ات یی ماهی اس ښخرد خوکال زوېدد، پش دم چی قاپ دېدات ید نگینه اس دم غېږ ارد دېدار دریا ات ید ماهی دم اېېزد. پش ات کدلپ خفا سېن. بعد اس دی اته کدت پش ښتېن تردریا زیمبا خوځوند مېټېڅ بېدند نښېن. یک روژ یی ماهی انجا قیچ ماهی انجېښد ات اکد ماهی وی چنگک ارد انکڅخت. ید پش وینت ادې اکا ماهی، دذ زینت دم ماهی اس دی ماهی انجا قیچ دسست اند ذید غرات، ذردی رخښت، دم قیچ پاره کښت، دم نگینه اس دم قیچند زېزد، بېست دا کښت دم دی کد ارد. بعداس دی کدت پش تېزټ خو فرېپېن تردی غذا خېز، دا کښت درد دم، ید غذا لپ خش سوډ.

پاتېنبا دخترچاردم نگینه زېزد سوډ ترقدیمه چید، دذ دم نگینه ارد لوښد: قصر دوباراً موارد جوړ سوډ ات موړن ات مونان ات یا کمپیرک مس پېدا ذېن. پاتېنبا دختر چارخوځم بېت کښت، چاست هم دی قصرخوجای. تی ات وی نان ات رنت یا کمپیرمس پېدا دېڅ. ید غذا دم مناق

خدمت دېسنگ موندن آرتیق بوله مه بیزلرگه هم راحت بولدی دگانه (۲۳:۳)

اوتلگر (نای نای)

نای-نای ایتگیم کېله دی-یه نای-نای
طلا تاقگیم کېله دی-یه نای-نای
زیبا جانم اویگه-یه نای-نای
مهمان بولگیم کېله دی-یه نای-نای

کېچله کېچمه یدی-یه نای-نای
کېلین لر قاجر مه یدی-یه نای-نای
قولیده طلا کلید ای-نای-نای
دروازه آچرمه یدی-یه نای-نای
(۵۲:۴)

تاپیشماق/جوماق/ر (جیستانها)

تاپیشماق یعنی یاشیرون سوزلر دیر. اصطلاحده اېسه اېسته گن معنی نی قیپین عبارتلر بیلن؛ (او نیمه، او نیمه دیر) دېگن اسلویده سورغ شکلیده سوره له دی. تاپیشمان او زېبک خلقی نینگ او زته سیده فولکلور ژانرلر عنوانیده او تمیشتن نسل دن نسل گه و آغز دن آغز گه ایتیلیب کېلما قده دیر. تاپیشماق لردن مثال:

- اوتگه توشسه یانمس، سووگه توشسه آقمس. (سایه)

- اوچ یوز آلتمیش بیش قره قوش، اون ایککیته اویه سی ایککی گېنه بچه سی. (بیر بیل، ۱۲ آی، کپچه و کوندوز / روز، ماه و سال)

- اوژی بیر گز، حکمی مېنگ گز. (تفنگ)
- آت دن بلند اېت دن پست. (آت اېگری / زین اسپ)

- آته سی اوچ یاشیده، اوغلی بازار باره دی. (اوزوم / انگور)

- صندوقچه توله مېچچه. (آغز و تیش / دهن و داندان)

ادبیات (فولکلور). شبرغان.

۲- واحدیف، عبدالله. (تاریخ ادبیات تورکی اوزبکی). مترجم: برهان الدین نامق، جلد چهارم، کابل: مطبعه کاروان.

۳- _____ (۱۳۸۷). قیزلر و قوشیقلر. مراز شریف، میرزا الوغ بیک باسمه خانه سی.

۴- ایماق، داکتر فیض الله. (۱۳۸۶) خلق دردانه لری. ناشر: جهانی همکارلیکلر اداره سی. چاپخانه (.).

پشه یی الفبا شارک پنډې شره اي ...

أ اُkin = ä، تیانä, دیاä dy

ي i = im، ابلي abli

ې y = gen، پي pe

ء a = rais، امضاء imza

مې مقاله کوچۀ اېکۀ جاغای اخون بې اېوا شې کي پشه یی جبي خاص آوازي کي وره جبۀ کوچۀ نه شن (له، نگ)، (۸: ۹۵-۹۶ پټک)

یدې اېکې آواز انتې دوه حرفلې اېکې جای کوي او (له، نگ) شکلي دي جوپوي شن. اېتي جب پېنکالېنا یو کوششي- شې کي اېکې آواز آنتې اې شکل (حرف) جوپېن بېت. وري کي نونگي اغت یدې یو لین با کي (له) آواز دې بغیر اي وري خاص آواز (نگ) هم لړېووا شې کي مثلي برینگ، گوشینگ، شینگ اچوي شن. یدې یو کي میانتي بې پشه یی جبېس خاص آوازي مېن بېوا شې، حال یو کي یو آواز پشه یی جبي دې بغیر وره جبۀ کوچۀ هم لین با. کي مثلنسا اکوپل تارېدا.

پښتو جبي کوچۀ: ملنگ، گرنگ، غورځنگ، جنگ، لونگ، ننگ، انگور او میخون وري...

انگلیسي جبي کوچۀ: king, working, talking, going ...

شغاني جبي کوچۀ: پلانگ، چلانگ....
گوري جبي کوچۀ: لوشونگ.....

يا ورد آماده كښت. يد منافق كمپيرك دد دم پاتېنبل دخترارد لؤفد: پاتېنبا دختر وزفكر كنم توچارى تونه ژيوج. يد پاتېنبا دخترلؤفد: نى موچارى لپ موژيوج. يد كمپيرفالؤفد: نى توچارى تونه ژيوج. يددي غذا ږن لؤفد: اكمپيرتودس چيزر دلؤفى؟ يد كمپيرلؤفد: اگه توچار توژيوج څه فېد، وم نځينه ته ترددا كښت.

يد غذا اس ږېو ياذدت دى ږن دم«نځينه» (ښب چراغ لعل) اس دى ږرجيفد. يد غذا خوږن ارد لؤفد: دم نځينه بشاند نكا كن، نه بېست. يگه روژ اردقا يد غذا تيزد ږېو، يد كمپيرك دم دى غذا ږن ارد لؤفد: ا پاتېنبا دختر قېن دېسې، ښافخ توفكر اړوم سوؤد، دد يد پاتېنبا دختر ښېفخت، خوؤدم دم بېست ات يد كمپيردم وښځين اس دم جبېك ارد زېزد، سوؤدم نځينه فږېد، ددومرد لؤفد: اى نځينه! اكمم قصر دوبارا به كېنه چيد تبديل كن ات پاتېنبا دختر ات وم خيښ ترذروږونه جاى ياس.

وختا يد غذا اس ږېو ياذد چاست يېدرد نه قصرات نه وى ږن ات نه وى نان. فقط وى كدت پشېن رېذج. يد غذا لپ خفا سذج، ددخوكدت پش زېزد خوتر پوند ديېن، ځوند ښبت مېث تيېن تيېن، يى جاندې فراپېن، يمندپورگېن پاتېنباپخ اند سوؤر. يد پش الازتازد، دى پورگېن پاتېنباپخ خوجانگندا نجيفدات لؤفد درد. مندى شط اگه وى يت بجا فؤد توته يېتم، اگه نه فؤدت توته يېت نه كنم. پورگېن پاتېنباپخ يېښخت: لوؤ خوشط. پش لؤفد: مندى نځينه «ښب چراغ لعل» نوم تى بېذج، اگه ومېت ماش ارد پېذا چؤد بېت ته ساوى، اگه نه چؤدت يېت ته نه ساوى.

پورگېن پاتېنبا دد خورعبت ارد وظيفه ذيد، ادې، هر قسم څه فېددم ښب چراغ لعل ته پېذا كښت. بعد اس دى اته به صدها پورگ دى ښارارد تخيرم سوؤد. هرپورگ كوشش كښت دم نځينه تېزدى فريدات يى شت لاغر پورگ دم

كمپير پېښخت: اكمپيرفارجت ژيوج ياقمچى؟ دددم كمپيرغونج پى قارج دم فېست، يى تازيونه قمچى وى ذيد خو يو تركؤت پښتات ژازد، خو پناذېد. دى رقم اتا اس دم كمپيرفكت مردم خلاص سېن. يېدند يد غذا، دى نان ات دى ږن اړوم سېن خش ات خوشحال خو زنده گى دوباره شروع كښن ات خداى ماش مردم ات ملك مس اس ذېدات وخذ خلاص كښت. مآخذېن:

۱- همام، سيد سلطان شاه. تاريخ آموزش افسانه هاى درى ومرزېندى آنها، پشاور: ۱۳۷۰، ص ۷.

۲- راوى: آخوند دادعليشاه، سواد: خصوصى، مصاحبه در ولسوالى شغنان ولايت بدخشان صورت گرفته است.

اؤزبېك خلق ادبياتى نينگ ايريم...

همده فقطگينه بير قيز ارقه لى هم چالغو بيلن اجرا اېتيشى ممكن:

چېم قله دن چېم اؤيديم
دنگنه گه قوى سويديم
شو بيل اوچ بيل بوله دى
قيزگه مھريم نى قويديم
قيز اوزى بلبل مى اېكن
بوينده گى گل مى اېكن
گل تېرسه باقغه بارسين
قيز كؤرسه بو بيرگه كېلسين
قيزنى آنه لر باقـر
مېنگدن بير قيز سيله نر
قيز دېگن دريا بولر
قاش و كـؤزى يا بولر

ويا:

افغانستان آباد بولدى دوگانه
اېچكن چايى نبات بولدى دوگانه

- پښنده بار و سېنده بار عالم ده يوق. (نقطه)
- اوږه قازديم بى توپراق. (ميخ نينگ اؤرنى / جاى ميخ)
- بير سوروك قويوم بار اما سنب بؤلמידى. (يولدوز / ستاره)
- پستگينه كوكدن قار ياغر. (ايلك / چغل)
- قازيق اوستيده قار تورمس. (يومرتقه / تخم مرغ)
- اوزاق دن اوزاق هواگه توزاق. (توتون نينگ دودى / دود سگريت)
- ايككى كفت ر جابه جاى، اوستيلريده يريم آى. (كوز و قاش / چشم و ابرو)
- اېلت اېتدى، اېتيب كېتدى. (ايگينه / سؤزن)
- بوياغى تاغ اوباغى تاغ اوږته سيده سريغ ياغ. (يانقاق / چهار مغز)
- تاچه دن توشدى آغزى آچيلدى. (قيچى)
- تاپسه يريمىنى آلر يريمىنى تيشلر. (اره)
- شيپ اېتدى، شبيبران كېتدى. (ايگنه / سؤزن)
- كؤپريك تگيده تورت توتم. (اينك ايلينى / پستان گاو شيرى)
- يوك اوستيده يريم نان. (آى / مهتاب)
همده ايريم تاپيشماق لر نظم شكليده سورله-
دى عين حالده اونينگ پاسخى هم نظم قالبېگه بيان اېتيله دى. مثلاً:
تاپيشماق: قه يش اوچى قلتيراق اونى تاپينگ دلبريم؟
جواب: قه يش اوچى قلتيراق ايبل دېگنى
اېمس مى؟ (اېشك نينگ باغلىش ايپى/خربند)
تاپيشماق: اېگينه اوچى يلتيراق اونى تاپينگ دلبريم؟
جواب: اېگينه اوچى يلتيراق اؤت دېگنى
اېمس مى؟ (اؤت/علف)
مأخذ

۱- دانشيار، ذبيح الله. (۱۳۹۴). آغزه گى

يدې يو اغت بې تارا او برلا با كې يو آواز پشه يي جبې دې بغير وړه جبه كوچه بې موجود شې او منتى. يو اغت بې برلا بيچ كې يو اي خاص آواز نې شې بلكې دوه آواز (ن، گ) اېكه جاى ايوي شن، كه (نگ) شكلي دې اي خاص آواز جوبا(له بارى اېې اغت كدن بېن)
ج- د پښتو او پشه يي ژبې گرامري نږدېوالى: يو كتاب الله(ج) بخچكېن استاد نور محمد غمجن صاحب لېكوى شې او (۱۳۹۹ هـ.ش) سالي كوچه افغانستان علومو اكاډمي گراى چاپ بېوا شي. مي كتاب كوچه پښتو او پشه يي جبېس گرامري ارتباط بارى شره لېكان بېوا شن.
مي كتبس (۱۷) منگل پټك كوچه«پښتو او پشه يي ژبو عمومي فونيمونو(غړونه)» شر ټكي لينه پشه يي جبېس حرفيلى اخون اچوبا شن: [ا ب پ ت ث ج خ ح ځ چ س ش ښ غ ك گ ل م ن ڼ د ږ ز ړ ږ ځ ه ى نگ لهـ] (۱۷:۹ پټك)
مېلى كوچه(ث ح ذ ص ض ط ظ غ ف ق) حرفلا عربي دې ايوي يا داخل بېوي حرفلا شن. ليككلا نظري دې پښتو او پشه يي جبېس خاص حرفيلى امې شن [ت خ ځ ړ ږ ښ ن] دي. مين: آړو۱āzā (يمله كولانگ)
مي اثر كوچه بې(أى ې ى ء) آوزنه حرفيلى لين نې بين(كې مثلي پوره لږوين بينچ)
پشه يي جبېس خاص آوزېلاى كوچه(ږ) اېوا، مگر پشه يي مثلي نې شن، حال يو كې يو آواز پشه يي جب كوچه كاپيسا لهجاى شي، كې مين: آړو۱āzā (يمله كولانگ)
مي كتبس (۳۰-۳۱) منگل پټيكه كوچه(پشه ژبي ژبې بشپړه الفبا) شر ټكي لينه(۵۲) حرفلا اچوي شن كه تي كوچه پېښ، زېر، زوركي نامېلا هم ايوي شن. (۱۵۶-۱۵۷) مي كوچه كوتي سهوه اخون ايوي شن كه(پ،ت) آوازنه مثلي اي دې وري بدل بېوي شن او آخر شري. (نك،نگ) تكرار بېوا شن كې مينه فكري دي يو اي كمپيوتري سهوه شي.
... ادامه دارا

گرافيم جوپښ بڼ. نونگا يو كۀ جب پښنيك مطالعه كوچۀ اي آواز(فونيم) بو مهم انچه دې تارن بېوا شې، امي خاطرې آواز ايكې جبېس او اغت كدكوچۀ مهم عنصر شې، مېسي آنتې آواز پښنيك، جب پښنيك كوچۀ تمامدې مهم شې. استاد نور محمد غمجن اول والا نفر آييك كې پشه يي جبېس آوزبلاينا شكل يا حروف جوپېچين، لمبې افغانستان علومو اكاډمي طرفي پشه يي جبېس رسمي الفبا ترتيب او جوپېك. گر «سرفserve » موسسه، دره نور پروژۀ، مولنېنس وزارت، پشه يي نصاب او داردستان مجله، اتې اداره آينچ كې پشه يي جبېس معنا دار آوزني حرفيلا جوپېچين او چاپ كچين. امې اتې آثار شن كې پشه يي الفبا بارای ليكن بيوي او يا پشه يي الفبا بارای ليكان كوچۍ چاپ بېوا شې. مې تمام اثره كوچۀ حرفيلا كم/زيات او كوتي بيخي لړوېوې نې شن كۀ امې تمام مسلا، مې وارنيس اسسي جوپښ.

امې اوكتنيس اهمېتي امي كوچۀ شې كۀ ايت جان مې عنوان(پشه يي الفبا شاړك پندې شره اي نظر تاريك(پري كييك) لينه كې بې لَام كوى نه شې امېسې آنتې كې كوتي آثار ليكن بيوي شن. لېكېكالي پشه يي آوازنه حرفيلای كوچۀ اي نظر نه آين. مې وارنې كوچۀ اتې جم مشكلاته بارای اغت بيوي شن، كوتي كۀ ابتي الفبا كوچۀ لين بين.

اوكتنيس(وارني) هدي

مې اوكتنيس هدي يو شې كۀ پشه يي جبېس تمام مشكلاتي معلوم كېن بڼ كۀ اي معياري يشه يي الفبا منجكتې كۀ اېت.

اوكتنيس(وارني پندي

مې اوكتني يا وارني كوچۀ كتابتوني، تشرېح او تحليلي پندي اودای لَام گورېوا شې

اوكتېلا

آيا پشه يي جبېس تمام آوزنې حرفېلا جوېوي شن؟

آيا پشه يي جب خاص آواز دارا؟

مقالاس متني

پشه يي جب بو وخت جا اغت كدكس جبې آيچ، مې جبېس الفبا ليكان شره امې آخر والي دوه وياو دې ساله كوچۀ لېكان ككالېنا پامي بېك او پشه يي آوزنې حرفيلا منجكتې كۀ اچېچين. يو لۀ وختې پېلا بو قدرمن لَام آيـك. امې آنتې كې اېكې جبېس جوغ اوزنه پښكي او تېنې شكل جوپېك بو گي او مهم لَام شې، كۀ اي اندازه بېوا لَام قابل قدر شې او امۀ يشه يان بو گران انچدې تاريخس.

ايلو كې كوتي آوازنې معياري حرفيلا جوېوي نه شن يا بو/كم او

حرفيلا(لـهـوو، يى) جوپويوا شن، ابتي جب پړيکالي او پښکالي کوشش کېن کۀ ايکې آوزانتې اي حرف جوېښ.

(خ،څ،ښ) آواز کې احتياط خاطرې سياسي او اجتماعي اصطلاحات ليکک آنتې کوتي داوا بېوا شې سې بې سوال لينه شې؛ امې خاطرې کۀ مې آواز پشه يي جبې كوچۀ موجود شن او تانک منجه اي دې وري اغته كوچۀ استعمال بېن.

(څ،خ) حرفيلا پوهندوى نور محمد غمجن اثر(پشه يي پښتو قاموس) کو پشه يي کليمانيښ انخول(اخون) اچن بيوي شن: خرکاني/curkān، ځمنیکsumanik، ځنځي/cinʃi-۱۶۶)

(۱۶۷۸

ب-«**پوهندوى نور محمد غمجن تميل د مقالو ټولگه**»: يو کتاب خدې بخچېکن نور محمد غمجنې ليکوى. شې او ډاکټر هدايت الله تميل کوششې دې (۱۴۰۰ هـ.ش) ساله کابل کوچۀ اطلاعاتو کلتور وزارت، بيهقي کتاب چاپ کيک رياست گراى چاپ بېوا شې.

مي کتبس (۹۳)منگل پټک کوچۀ (د پشه يي ژبې بشپړه الفبا) شر ټکي لينه ليکان او اي جدول چاپ بيوي شې. مې جدول کوچۀ پشه يي آوزنې حرفيلا انخول(اخون) لړوېوبا شن: [آ ا ب پ ت ټ ټ ج چ څ ځ خ د ډ ږ ز ژ ړ س ش ښ ص ض ط ظ ع غ ف ق ک گ ڼ گ ل لهدم ن ڼ و هى](۸:۹۹ پټک)

مې مقالاس(۹۶) منگل پټک کوچۀ اخون اېوا شې»پشه يي جبېس اتې آوازې کې(پښتو،دري) يا وري شرقي او غربي آريايي جبه کوه شن (پ ټ چ څ ډ ږ ړ ښ گ ڼ)». وارني دې معلوم با کې دري جب کوچۀ(پ،چ،گ) آوزبلا لين بين خو وري آوازبلا((ټ څ ډ ږ ړ ښ ڼ) دري جب کوچۀ نشن.

(ړ،ښ) آوزبلا پشه يي جبېس کاپيسا اله ساي لهجه کوچۀ پښتو جبېس منجکتې لهجا کوى او پشه يي جبېس اوزبين لهجا کوچۀ پښتو جبېس کندهاري لهجا کوى تلفظ کې بېن. مې اثر کوچۀ مې آوزبلاينا مثلي نې شن اچن بيوي او ني مى بارای کومې مېن بېوا شې. عربي جبای اېوي با داخل بيوي اوزبلا(ث ح ذ ص ض ط ظ ع ف ق) لړوېويا شن او بحث شرى کوى شې

اوټې کتاب کوچۀ پشه يي جبېس (۴۳) حرفلۍ لړوين بيوي شن، کۀ مېنۀ فکرې دې مې حرفيلاينا تعدادي کم شې. (أَلَة، ي، اِل، ي، e/، a/آواز کې پشه يي جب کوچۀ بو استعمال بېن او بعضې وري کتبه کوچۀ بې لين بېن، يۀ کتبه نشن اچوي. کې مثلي اکوړ بل تارېده: ...

قهرمانليک، سرگذشتليک اېرتکلرده اېسه توغرى ليک، چين سيوگيده اېسه صداقت و وفادارليک مدح اېتيله دى. و سحرلى اېرتک نى کتته قسمينى طلسم- لى اېرتک تشکيل اېته دى.

طلسم سيز اېرتکلر هم سحرلى اېرتکلر توريدن بيرى بؤليب نسبتا قديمى راق دير. بو تور اېرتک حيوانلر حقيده بوليב اساسى سيمالر و پرسوناژلر حيوانلردن تشکيل تاپه دى. لېکن حيوانلر حقيده گى حکايه قيلووچى اېرتکلر اساساً اونيتيلگن و بار بؤلگنى هم استه-سپکين شکل و مضمون جهتدن اؤزگريب قالگن مثلاً: بيلان بيلن قلديرغاچ اېرتکيدن آت توته آله ميز.

خلق قوشيقلى(عاميانه سرودلر)

قوشيق يا سرود لغتده اوقيماق و ايشيتماق معناالرينى انگلته دى، اصطلاحده ايسه کؤبلاووچى و ايتوووچى تمانيدن گاهى موسيقى و گاهى موسيقى سيز اوقيله ياتگن شعرلردن عبارت دير. هر ملت نينگ اوزاق اوتيميش لريدن بويان ايتووچيليك هنرى و موسيقيەسى بوکونگه قدر يېتيب کېلگن، قوشيقلر اېل-نينگ ذوقى و قيزيقيشى همده اولر نينگ تويغو-احساسلريگه کؤره بعضى حالتلر و ايريم تورلرده يره تيله دى.

قوشيقلر تورلرى

افغانستان اؤزبېک خلقى نينگ قوشيقلىرى ايککى تورگه بؤلينه دى:

۱- اېسکى و اصيل قوشيقلر

۲- ادبى تيل گه يقين محلى قوشيقلر

اېسکى و اصيل قوشيقلىرى، تويغو- احساس، تيل و لهجه لحاظيدن ادبى و رسمى شعرلردن فرق اېتيله دى يعنى اوخشه تيش و استعاره لر اونده يؤق، اصلده نظم صنعتيدن اوزاقلشيب عقيده و احساسلر ساده و يومشاق صورتده عکس اېتتيرله دى. شونينگ اوجون بو قوشيقلر نينگ ايتووچيلرى هېچ قچان تانيلگن اېمس و اولر دايم گمنام يشه گنلر. اما اولر نينگ قوشيقلىرى قيزيق و ياقيملى بؤلگنى سبب اولوس نينگ حافظه سيده جايله شيب يوز ييللر اؤتيشى بيلن نسل دن نسل گه و اولاددن اولادگه اؤتيب کېلماقده. شوندى که اگر قوشيقلر فاريم و ياقيملى بؤلسه هېچ قچان اونيتيلمس ليککه امکان يره تمه ى بلکه کيله- جک نسل گه سقله نيב قاليشگه سبب بؤله دى.

اؤزبېک خلقى نينگ اصيل قوشيقلىرى بوتونلى ساده تيل گه ايتيلگن، بو قوشيق يره توووچيلر ادبى صنعتلر و عروض علمى گه اعتنا قيلمه ى ساده و روان تيل گه يره تگن دير. شو روانليگى دېمک اؤزبېک خلق قوشيقلىرى هم اوزاق اؤتميشگه اېگه بؤليب اؤزى نينگ خېلمه-خېل و گؤزه لليگى بيلن خلق ميبيه- سيده قينب کيلماقده.

خلق قوشيقلريدن نمونه:

ايبه يانيم هييه

بو تور قوشيقلر هر قندى ساز و سرودلى موسيقى بيلن اؤقيليב، دف و دايره بيرليگيده قيزلر نينگ کؤپچيليگى و گروهى بيلن اجرا اېتيله دى، ...

.....